

hatottak magyar tanítványaikra, kizárná őket a francia műveltség és hatás magyarországi ismertetéséből?

Nem említi a szerző a Magyarországon járt vagy működött franciák közt Basire Izsák gyulafehérvári tanárt és Montesquieut (l. *Akad. Értesítő*, 1914, III. f.); Pictet Benedek genfi theológus neve csak egy pár apróbetűs sorban fordul elő, holott ő a XVIII. században a magyar prot. egyházi irodalomnak legismertebb nevei közé tartozott, s öneki több latin vagy magyarra fordított műve látott hazánkban napvilágot, mint bármelyik magyar ref. egyházi írónak e században (l. *Prot. Szemle*, 1911. évf.). Voltairenek és Rousseauanak egy-egy magyar fordítójáról, illetőleg Szilágyi Sámuelnek *Henrius*-fordításáról és Kazinczynek *Contrat social*-fordításáról (1793) szerzőnknek úgy látszik nincs tudomása. Tévedés, mintha a magyar diákok csak 1719 óta járnának a németalföldi és svájci egyetemekre (100. l.), mert 1622 vagyis Heidelberg feldúlása óta kezdenek a belga egyetemekre járni (*Sárospataki Füzetek*, 1865-i évf., 24. l.); Péczeli neve a genfi egyetem anyakönyvében 1779-ből ott szerepel, mint az 1909-ben kiadott jubileumi lap (*Les Etudiants Hongrois*) bizonyítja. Rousseau hatásáról szólva az egyetlen magyar ember (Sauttersheim) nevét is, akivel levelezett, meg lehetett volna említenie. Leibniznek francia nyelvű bölcséleti művei közt időben is, jelentőség tekintetében is első a *Nouveaux Essais* (1704). Ha Nagy Frigyesről szerzőnk közli, hogy uralkodásának 12-ik napján udvarába hívta Voltairet, a gyöngébbek kedvéért azt is hozzá kellene fűznie, hogy Voltaire csak 10 év múlva engedett a meghívásnak. Arról, hogy gr. Teleki József 1760 őszén Bázélból francia-svájci egyetemekre ment, most hallok először s nagyon szívesen venném ez állítás igazolását. Szerzőnk lehetségesnek tartja, hogy gr. Fekete külföldi utazása közben magát Voltairet is fölkereste Svájcban; én erről meg vagyok győződve. Emellett szól Voltairenek 1765 ápr. 2-án Noverrehez intézett levele, amelyben ezt írja: *«J'ai reçu le comte de Fe*** avec tous les égards dus à sa naissance et à son mérite. Il m'a fait présent d'un spécifique délicieux, cinquante demi-bouteilles de vin de Tokay, tel que j'en buvais jadis chez le grand philosophe du Nord.»*

Baranyai műve értékes adalék XVIII. századi műveltség- és oktatástörténetünkhöz s mind az ő műve, mind a meginduló vállalat teljes mértékben megérdemli pedagógusaink figyelmét.

(Sárospatak.)

Rácz Lajos.

Dr. Tóth Tihamér: Levelek diákjaimhoz. Budapest, Stephaneum, 1921. A szerző kiadása. (IV., Papnövelde-u. 7.) 1. *A tiszta férfiuság.* 3. kiadás. 25 K. 2. *Dohányzol?* 2. kiadás. 8 K. 3. *Ne igyál!* 2. kiadás. 6 K.

Nemzetmentő munkát végez, aki az ifjúságot az egészséges életmódra szoktatja. Ilyen nemzetnevelő, benső ihlettel írt munka ez a három füzet.

Az első, *A tiszta férfiuság* című, Prohászka Ottokár előszavával jelent meg. A fennkölt lelkű főpap az erőt, küzdelmet, bátorságot és győzelmet jelentő harmonikus férfiaságot állítja az élet királyi lépcsője elé. Az eszmények, a törvények, melyek majd vezetik a fejlődő ifjút, nem akarják elfojtani az életet.

Az ifjúságnak szánt művekben eddigelé szokatlan nyíltsággal beszél a levelek szerzője. A Teremtő a két nemből együtt valósította meg teljesen az ember eszméjét. A kettős nem által — úgymond a szerző — egyúttal teremtőerőt is adott az embernek, hogy azt a rést, melyet a halál üt az emberek között, egyre új meg új emberivadékok életrehozásával pótolhassa. Isten szándékai szerint tehát a tiszta érintetlenségében kifejlődött, erőből duzzadó ifjúra és leányra úgy kell tekintenünk, mint egy testté vált isteni teremtő gondolatra.

Soká ingadoztam véleményemben, helyesnek tartsam-e az olyan témák tárgyalását, mint pl. *Az élet fakadása* címűt. «A férfiú szerelemre gyullad a leány iránt, elveszi feleségének és a szerelemnek ebben a melegében valósággal egybeforr, egyesül a két lélek és a két test. És ez a testi egyesülés, a férjnek egyesítő szerelme feleség iránt nemcsak gyönyörrel tölti el mindkettőjüket, hanem úgy hat a nőben eddig szunnyadó embercsfírára, mint mikor a mesebeli királyfi homlokra csókolta az alvó Csipkerózsikát: az a kis embercsíra ebben a pillanatban élni kezd.» Kényes a téma. Azonban olyan szent hevülettel mondja ezt az író, annyira magasztos eszme szolgálatába szegődötteti és annyira nélkülözhetetlen alapja ez a fejtegetés az egész műnek, hogy azt kell mondanom: Olvasd, ifjú! Tested tisztaságát így óvhatod meg öntudatosan s így a lidércfények nem csalogatnak majd mocsarakba, ahonnan piszkosan, megfertőzve kerül ki évről-évre száz meg száz ifjú. A titkos bűnök, a nyílt erkölestelenségek mocsarában megfulnak az ivadékok, mielőtt megszülettek volna. Csak olvassátok, nevelők, tegyétek oda a gyermek asztalára ezt a könyvet. A testi bűnhődésről, az élverothadásról megfestett sötét kép majd gondolkodóba ejti a fejlődő ifjút és az ifjú sugárzó arccal megvívni annak a küzdelemnek, melyet a hétfejú sárkánnyal kell megvívnia.

Elállunk itt a könyv tartalmának részletesebb ismertetésétől. Amit a szerző mond, azt mi valamennyien tudjuk. Elolvassunk azonban mindnyájunknak el kellene, mert kevesen tudnánk ilyen vatesi nyelven az ifjúsághoz szólni.

Hasonlót mondhatunk arról a másik két füzetéről is, mely a dohányzás és a szeszivás ártalmas voltát tárgyalja. *Teveli Mihály.*

Leo Burgerstein: Schulhygiene. 4. kiadás. Teubner. Leipzig—Berlin. 1921. (125 lap, 24 ábra.)

A háború pusztításai és a szomorú közegészségi viszonyok következtében elsőrendű hazafias kötelességünk, hogy mindent megtegyünk az új nemzedék érdekében, s így az iskolaegészségügynek is nagyobb tekintetbe vételét várhatjuk, legalább is kellene várni. Magyar irodalmunkban egyes-egyedül Schuschny Henrik dr. iskolaorvosnak 1913-ban megjelent és az Országos Közegészségi Egyesület által kiadott *Iskolaegészségtana* áll rendelkezésre; azonban ennek újabb kiadása vagy más ily műnek megjelenése hamarosan nem várható. Ekképen feltétlenül az idegen, elsősorban a közel eső német irodalomhoz kell fordulnunk és tájékozódásra nagyon ajánlható Burgersteinnak ez a kisebb munkája, melynek 4. kiadása különben legjobban bizonyítja értékességét.

A szerző maga is tanárember (természetrajzos) lévén, különös